ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2025/ № 4. 3-4

Termiz – 2025

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 19-oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.12.2025
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.10.2025
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
www.philologicalresearch.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.10.2025
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
www.philologicalresearch.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, PhD (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, PhD (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

UMURQULOV BEKPO‘LAT
Badiiy nutq va uning shakllanish asoslari 7

IBRAGIMOV YULDASH MATKARIMOVICH
Qoraqalpog‘iston o‘zbek shevalari leksikasi tadqiqi masalasi 13

ШАРИФ ЁКУБОВ
Девони Фоний ғазалларидаги Бесутун атамасининг таҳлили 13

SHUKUROV RAHMATILLO
Qadimgi davr manbalarida Farg‘ona vodiysi toponimiyasi tahlili 19

AHMEDOV HAKIM YARASHEVICH
Xalq dostonlarida frazeologik birliklarning uslubiy tavsifi 23

AMONTURDIYEV NURALI RASHIDOVICH
O‘zbek tili etnografizmlar tizimida motivlashuv masalasi 26

ISMOILOV XURMATILLO TO‘LQINJON O‘G‘LI
Paralingvistik haqoratlar va ularni verballashtirish masalasiga doir 30

USMONOVA SHAHODAT
Publitsistik matn tarjimasida pragmatik modulyatsiya va semantik uyg‘unlik 35

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Hamid Olimjon ijodida qofiyaning o‘rni 39

UMIROVA SVETLANA
Mualliflik korpusining amaliy qo‘llanilish sohalari 42

TURDIMURODOV SIROJIDDIN
Evfemik maqollar badiiylik va milliylikni kuchaytiruvchi vosita sifatida 45

TURAKULOVA UMIDAXON ANVAROVNA
Erkin o‘xshatishlarda lingvomadaniy xususiyatlarning aks etishi (Tohir Malik qissalari misolida) 48

SAATOVA SURAYYO ISMAILOVNA
Ijtimoiy tarmoq lisoniy shaxsining voqelanishi 52

РАДЖАПОВА НАТАЛЬЯ БАЗАРОВНА
Отражение и формирование: роль гендерных терминов
в восприятии материнства в современном обществе 55

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI
Sifatlarning badiiy matndagi funksional-stilistik o‘rni 59

XUSANOVA ZUXRA
AQSH va O‘zbekiston ijtimoiy-siyosiy matbuot matnlarida lingvopragmatik strategiyalar:
leksik-uslubiy xosliklar va ta’sirchan til vositalari 62

QURBONOV AKMALJON TAVAKALJON O‘G‘LI
Hid bilish sezgisiga oid til birliklari semantikasi 65

SUYAROVA NARGIZA YULDOSHEVNA
Metaforalarning nasriy asarlardagi tasviriy va ekspressiv imkoniyatlar 68

МУНДАРИЖА

SOBIROVA GULSHANA FAXRIDDINOVNA
O‘zbek tilida haqoratli leksika: korpus lingvistikasi asosida tahlil va bazaviy resurs yaratish 70

JUMAYEVA DILAFRO‘Z ORIFJON QIZI
«Kuntug‘mish» dostoni frazeologizmlarining semantik-statistik tahlili 75

ISLOMOV SARDOR SANJAROVICH
O‘zbek tilining onomastik sathi haqida 79

RAHMATULLOYEV AHTAM A’ZAM O‘G‘LI
Fors tilidagi ot so‘z turkumi borasida rus tilshunoslarining qarashlari 82

OMANOV SHUHRAT G‘ANIYEVICH
Nemis tilidagi “Eigentlich” modal partikelining so‘roq gaplardagi semantik imkoniyatlari hamda tarjima xususiyatlari 84

GAFUROVA NIGORA SA’DULLAYEVNA
Nonverbal means in virtual texts 87

XOLMUXAMEDOV B.F.
Mualliflik leksikografiyasining rivojlanishi va taraqqiyot yo‘li 90

TO‘RAYEVA ZARRINA ABDIMUROT QIZI
O‘zbek onlayn media sarlavhalarida klikbeyt 93

ADABIYOTSHUNOSLIK

DAVRONOVA MAHFUZA ISROILOVNA
Xalq og‘zaki ijodidagi maqollarda ayol konsepti 96

ARSLONV ABDIMUROD KAROMATOVICH
Nurboy Jabborovning adabiy-matnshunoslik merosi: ilmiy maktab, metodologiya va amaliy natijalar… 99

SAIDOVA MUHABBATXON SHUKRULLAYEVNA
Shukur Xolmirzayev asarlarida folklor motivlari va ularning estetik funksiyasi… 102

BARZIYEV OYBEK XABIBULLAYEVICH
Pisandiy va Haziniy ijodida Andijon zilzilasining nazmiy bayoni 106

SULTANOVA RAISA XAYRULLAYEVNA
«Ra’no va Zebo» dostonida Xiromiy badiiy mahorati… 108

BO‘RIYEVA MARVARID HAMDAMJON QIZI
«Javr-u zulmung garchi o‘lmaklik nishonidur manga…» 112

QOSIMOV ANVAR
Kuper ijodida indeys va o‘zbek nasrida milliy qahramon obrazlari… 116

ADABIY TAQRIZ

ҚУРОНОВ ДИЛМУРОД
“Меҳробдан чаён”нинг учинчи нашри ҳақида 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2025; 11-12
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

«JAVR-U ZULMUNG GARCHI O'LMAKLIK NISHONIDUR MANGA...»

Bo'riyeva Marvarid Hamdamjon qizi,
Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi magistranti

«Xazoyin ul-maoniy» kulliyoti Navoiy ijodining eng go'zal devonlaridandir. Kulliyot tarkibiga kirgan devonlar H.Boltaboyev, H.Sulaymonov I.Haqqulov, Y.Is'hoqov, A.Hayitmetov kabi olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Alisher Navoiy 1491-1492-yillardan boshlab turkiy tilda yozilgan nazmiy asarlari asosida devon tuzishni niyat qildi va 1498-1499-yillarda «Xazoyin ul-maoniy» («Ma'nolar xazinasi») devonini tuzdi. Ma'lumki, mazkur devon inson umrining fasllarga bo'linishi asosida ramziy nomlangan bo'lib, 4 qismdan iborat: devonning birinchi qismiga «G'aroyib us-sig'ar» («Bolalik g'aroyibotlari»), ikkinchi qismiga «Navodir ush-shabob» («Yigitlik nodirliklari»), uchinchi qismiga «Badoe' ul-vasat» («O'rta yosh badialari») va nihoyat, to'rtinchi qismiga «Favoyid ul-kibar» («Keksalik foydalari») degan nomlar berilgan. Mazkur kulliyotdagi 4 devonning har birida 650 tadan 2600 g'azal, umuman 4 devonda 210 qit'a, 133 ruboiy, 86 fard, 52 muammo, 13 tuyuq, 10 muxammas, 10 chiston, 5 musaddas, 4 tarje'band, 4 mustazod, 1 musamman, 1 tarkibband, 1 qasida, 1 masnaviy, 1 soqiynoma mavjud bo'lib, Sharq she'riyati turlarining 16 janri namoyondir. Maqolada germenevtik, statistik, analitik, lingvistik tahlil usullaridan foydalanilgan.

O'zbek adabiyoti tarixida Alisher Navoiy nomi o'ziga xos davr va maktabni tashkil etadi. XV asrning ikkinchi yarmida yashab ijod qilgan bu buyuk shoir, mutafakkir, davlat arbobi va ma'naviyat targ'ibotchisi turkiy adabiyot tarixida beqiyos o'rin egallaydi. Navoiy o'z asarlari orqali o'zbek adabiy tilini yangi bosqichga ko'tardi, uni xalq tafakkuri, ruhiyati va estetik didi ifodasi darajasiga yetkazdi.

«**Badoye' ul-vasat**» devoni XV asrning 80-yillarida yozilgan bo'lib, unda 650 ta g'azal, qasida, ruboiy, qit'a va boshqa janrlardagi she'rlar jamlangan. «**Badoye**» so'zi «***nodir, g'aroyib***» ma'nosini**, «vasat**» esa «***o'rta, markaz»*** ma'nosini bildiradi. Bu devon Navoiy ijodining yetuk davrini ifodalaydi. Devondagi g'azallarda shoirning inson ruhiyati, ishq, iymon, vafodorlik, ma'naviy barkamollik haqidagi falsafiy qarashlari yuksak darajada ifodalangan.

«Badoye' ul-vasat»da ishq talqiniga oid g'azallarda ikki asosiy yo'nalish seziladi:

1. Ilohiy ishq – Allohga yaqinlashuv, ruhiy poklanish, nafs ustidan g'alaba.

2. Majoziy ishq – sof tuyg'u, sadoqat, visol va hijron azoblari orqali komillikka yetishish.

«Badoye' ul-vasat» tarkibiga kiritilgan «***Javr-u zulmung garchi o'lmaklik nishonidur manga»*** deb nomlanuvchi g'azalini tahlil qilishga harakat qilamiz. G'azal ramali musammani mahzuf (–V– –/–V– –/–V– –/–V–) vaznida bitilgan bo'lib, ulug' shoirning bu yolg'onchi dunyoning o'tkinchiligi, umr mazmuni azal va abad sifatlariga ega Ollohga bo'lgan ehtiyoj va oshiqlikda ekanligi, uning vasli har narsadan a'loligi haqidagi iqrori go'zal poetik shakl va ruhga orom beruvchi ohangda ifoda etilgan. G'azal tasavvufiy mavzuda yozilgan bo'lib, obraz va iboralar, har bir bayt o'zining originalligi, go'zal badiiy tasvirlari bilan kitobxon qalbini o'ziga tortadi. G'azalning to'liq matni quyidagicha:

Javr-u zulmung garchi o'lmaklik nishonidur manga,
Chunki sendindur hayoti jovidonidur manga.
Ul parivash ishqidin, nosih, meni man' etmakim,
Telbalik vaqtiyu oshiqliq zamonidur manga.
To o'qubmen ishq harfin dars-u takror-u sabaq
Vomiq-u Farhod-u Majnun dostonidur manga.
Muztaribmen charx yanglig'kim, nujumi tiyradin
Tanda har kun yuz tuman dog'i nihonidur manga.
Hech ranje zohir o'lmay men xud o'ldum, ey tabib,
Lek bilkim, qasdi jon etkan falonidur manga.
Eyki, dersen ishq aro o'lmak ziyondur, umr sud,
Har ne sudidur sanga, nekim ziyonidur manga.
Ko'rmisham vojib baqosin ravshan, andoqkim quyosh
Toki imkon soya yanglig' ko'zda fonidur manga.
Bu fano dayrin baqosiz erkanin to angladim,
El surudi ishrati motam fig'onidur manga
Ey Navoiy, voizu firdavsi a'lo zikrikim,
Bog'i xuld ul huri paykar ostonidur manga.[1]

G'azal to'qqiz baytdan iborat bo'lib, uning mat-

[1] Alisher Navoiy. MAT. 20 tomlik. 5-tom. – Toshkent: Fan, 1990. – B. 15.

la'sida lirik qahramon sevgilisi (Allohning) bergan jabr-u zulmini ham ne'mat sifatida qabul qilmoqda. «Jabr-u **zulm**» bu yerda haqiqiy zulm emas, balki ishqning sinovi. «Nishon»[1] – *belgi, alomat, darak, xabar.* Lirik qahramon ishq yo'lida berilgan azobni o'limlik nishonasi deb qabul qiladi. «**Jovidon**»[2] – *abadiy, doimiy, mangu*. Lirik qahramon uchun sevgili (Alloh) hayotning yagona manbai. Tasavvufda fano – o'zini inkor qilish, yo'qotish, o'lim ramzi. Baqo esa Allohda mavjud bo'lish, haqiqiy hayot. Mazkur baytda shuni ko'rishimiz mumkinki, zulm – fano, sendan kelgan hayot – baqo. Demak, shoirning fikricha, banda ish yo'lida «o'lishi» (ya'ni nafsdan kechishi) bilan haqiqiy hayotga erishadi.

Ul parivash ishqidin, nosih, meni man' etmakim,
Telbalik vaqtiyu oshiqliq zamonidur manga
(Ey nasihatgo'y, menga ul parivashga oshiqlikni man' etma,
Chunki men uchun hozir telbalik vaqti-yu, oshiqlik zamonidur).

Nosih[3] – *nasihat qiluvchi, nasihatgo'y*. Lirik qahramon nasihatgo'y kishidan o'zining parivash go'zallikka oshiq bo'lishini man qilmaslikni so'raydi, chunki uning qalbiga allaqachon ishq olovi tushgan. Shoir bu yerda oshiqning ruhiy holatini – telbalik darajasidagi, boshqarishning imkoni yo'q muhabbatni tasvirlaydi. Ishqning bu shiddatli pallalarida esa nasihat foydasiz, chunki oshiq uchun hozirgi vaqt – haqiqiy oshiqlik zamoni. Baytda oshiqning aql chegaralaridan chiqib, ma'rifat va ilohiy ishq maqomiga ko'tarilgan holati tasvirlangan.

To o'qubmen ishq harfin dars-u takror-u sabaq
Vomiq-u Farhod-u Majnun dostonidur manga
(Toki ishq haqida dars va saboq olganimdan buyon
Vomiq-u, Farhod-u, Majnunlar ishqi menga dostondir).

Baytda lirik qahramon ishq sirlaridan «*dars*» olganidan so'ng, endi uning butun dunyoqarashi o'zgarib ketganini ta'kidlaydi. «*Ishq harfi dars-u saboq*» iborasi tasavvufda ishqning inson uchun haqiqiy maktab, ruhiy tarbiya manbai ekanini bildiradi. Bu darsni olgan oshiq endi dunyodagi mashhur oshiqlar – Vomiq, Farhod, Majnunning kechinmalarini o'zida his qila boshlaydi, ulardek oshiqqa aylanadi (Shoir oshiqni mashhur oshiqlar bilan yonma-yon qo'ymoqda). Oshiq mashhur oshiqlarning ruhiy darajasini o'zida topadi va ularga ma'naviy ravishda yaqinlashadi.

Muztaribmen charx yanglig'kim, nujumi tiyradin
Tanda har kun yuz tuman dog'i nihonidur manga
(Go'yo osmonning bag'ri xira yulduzlar bilan dog'langandek,
mening tanamda ham har kuni yuz tuman dog' yashiringan bo'ladi).

Muztarib[4] – *iztirob chekuvchi, parishon, iztirobda qolgan*. **Tiyra**[5] – *qora, xira*. **Nujum**[6] – *yulduz.* Osmonning bag'rida xira yulduzlar dog'langani kabi oshiqning tanasida ham dog'lar yashiringan. Osmonning dog'lari aslida solik qalbidagi mujohada, ya'ni Haqqa yetishish yo'lidagi ruhiy sinovdir. Tanasidagi dog'lar esa tasavvufdagi riyozat, o'z nafsini sindirish, har bir kunni ma'naviy kurashda o'tkazish. Tasavvufda insonning ichida paydo bo'ladigan har bir jarohat – bu haqqa yaqinlashishdagi bir qadam, qalbni zalolat pardalaridan tozalovchi nurdir. Demak, oshiq tanasidagi dog'lar unga berilgan sinovlar natijasidir. Ma'naviy imtihon, qalbni chiniqtiruvchi tajribalar orqali solik «fano» va «baqo» olamiga yo'l topadi.

Hech ranje zohir o'lmay men xud o'ldum, ey tabib,
Lek bilkim, qasdi jon etkan falonidur manga
(Ey tabib, hech bir kasallik alomati ko'rinmay turib o'ldim,
lekin shuni bilki, mening jonimga qasd etgan – oshiqlikdir).

Ranj[7] – *mashaqqat, azob, qiyinchilik*. Bayt oshiqning tabibga murojaati bilan boshlanadi. Bu murojaat orqali sevgi dardining oddiy tabibga emas, ilohiy tabibga muhtojligi, ishq dardi oddiy kasallik emasligi ta'kidlanadi. Oshiqlik dardi shunchalik kuchliki, tana sog'lom, ammo ruh jununlikda. Baytda *falon* obraziga duch kelamiz. Lirik qahramonga *qasdi jon etgan falon* – bu ma'shuqa. Uning ishqi oshiqni hayot zavqidan, hushyorlikdan mahrum qilgan. Ya'ni «Kuymagan ishq ichra ermas ishqboz[8]« sifatida tasvirlangan. Tasavvufda «ishq bilan o'lish» – eng yuksak maqom. Oddiy tabib dardni davolaydi, ammo ish dardiga faqat Haqdan da'vo yetadi.

Eyki, dersen ishq aro o'lmak ziyondur, umr sud,
Har ne sudidur sanga, nekim ziyonidur manga
(Ey, balki sen «ishq aro o'lmoq – ziyon, umr – foyda», dersan,
Biroq sen foyda deb bilganing – bu o'tkinchi dunyo men uchun ziyondur).

[1] P.Shamsiyev va S.Ibrohimov. Navoiy asarlari lug'ati. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1972. – B. 463.
[2] Ko'rsatilgan asar. – B. 228.
[3] Ko'rsatilgan asar. – B. 468.
[4] Ko'rsatilgan asar. – B. 409.
[5] Ko'rsatilgan asar. – B. 608.
[6] Ko'rsatilgan asar.. – B. 471.
[7] Ko'rsatilgan asar. – B. 521.
[8] Alisher Navoiy. MAT. 20 tomlik. 16-t. Lison ut-tayr. – Toshkent: Fan, 1996. – B. 219-220.

Oshiq uchun umr foyda emas, u o‘tkinchi va bu dunyo ziyon. Ishq aro o‘lmoq – bu jismning halok bo‘lmog‘i emas, balki nafsning yovuzlikdan ajrab poklikka o‘tmog‘idir. Bu fanoda o‘lishdan maqsad – Haq nurida tirilmoqdir. Dunyo – bir lahza xayol, bir ko‘z yumilgunchalik, soyadek o‘tkinchi. Uni foyda deb bilish aslida, qilich tig‘idek bir fitnadir. Oshiqning foydasi ishq yo‘llarida kuyib-pishmoq, o‘zni fano yo‘liga solmoqdir. Chunonchi, kufr deb ko‘ringan iztirob uning iymonini ziyoda qilur, o‘lim deb o‘ylangan fano esa abadiy baqoni hadya qilur. Foyda deb sanalgan umr – oshiq uchun ziyon, ziyon degan ishq yo‘lida o‘lmoq u uchun haqqoniy foydadur.

Ko‘rmisham vojib baqosin ravshan, andoqkim quyosh

Toki imkon soya yanglig‘ ko‘zda fonidur manga

(Tangrining abadiy hayotligi quyoshning ravshanligi kabi, insonga imkon sifatida berilgan umrning esa soya kabi o‘tkinchi ekani menga ayondir).

Tangrining abadiy hayotligi – o‘zgarmas, doimiy, cheksiz. Inson umri esa o‘tkinchi, soya kabi vaqtincha, omonat. Ilohiy mavjudotning barhayotligi mutlaq, inson umri esa cheklangan, ma’lum bir vaqtga bo‘ysunadi. Oshiqning ham ishqi quyosh bo‘lmaganda soyaning yo‘qligi kabi o‘tkinchi. Inson umri soyaga o‘xshaydi: nur bilan bor, nur ketganda yo‘q. Inson o‘z umrini abadiyat deb bilmasin, abadiy nurning egasi faqat Haqdir.

Bu fano dayrin baqosiz erkanin to angladim,

El surudi ishrati motam fig‘onidur manga

(Toki bu o‘tkinchi dunyoning omonat va vaqtincha ekanligini anglaganimdan buyon, elning shodligu xursandchilik qo‘shig‘i menga motam yig‘isi kabidir).

Baqo[1] – *abadiy, doimiy, mangu hayot.* Oshiq dunyoning foniy ekanini anglagan sari dunyo quvonchlari unga haqiqatdan uzoqlashtiruvchi mayl sifatida ko‘rinadi. Haqiqatni anglagach, shodligu xursandchiliklar «motamga aylangan». Insonning dunyoga ortiqcha bog‘lanishdan chekinishi, ruhiy hushyorlik holatiga o‘tishi tasavvufda «basiratning ochilishi» sifatida talqin qilinadi. Imom G‘azzoliyning «Aqldan narida o‘zga bir davra bordurki, unda boshqa bir ko‘z, ya’ni basirat ochilur. Basirat ila inson g‘aybni ko‘rur, kelajakda voqe bo‘lajak hodisalarni, aql anglashga ojiz bo‘lgan ayrim narsalarni anglay olur», deyishi taxminiy gap bo‘lmagan. Shuning uchun ham Alisher Navoiy hech ishtibohsiz basiratga inongan, borliq-olamning ichki mohiyati, go‘zallik va haqiqat sirlarini to‘g‘ri, adashmasdan anglamoq istasang, «Ayla basirat ko‘zi birla nazar», deya da’vat etilgan[2].

Ey Navoiy, voizu firdavsi a’lo zikrikim,

Bog‘i xuld ul huri paykar ostonidur manga.

(Ey Navoiy, piri komilning dargohi men uchun abadiy bog‘da Ollohning zikrini qiluvchi hur va parilarning ostonasi kabidir!)

Piri komilning dargohi – shoir uchun dunyodagi barcha moddiy zavqlardan yuksak. Abadiy bog‘– bu jannat. Bu bog‘da poklik, ruhiy osoyishtalik, uzluksiz nur va baraka mujassam. Shoir piri komil dargohini «hur va parilar zikr qiladigan ostona»ga qiyoslab, uni nurli, ruhiy, ilohiy makon tarzida tasvirlaydi. Maqta’ning badiiy mohiyati: pir dargohi – jannatning ostonasi, zikr – ilohiy zavq manbai, dargoh esa abadiy ruhiy bog‘dir.

G‘azal tarkibida uchraydigan she’riy san’atlar baytlarning jozibadorligini ta’minlashga xizmat qilgan. Alisher Navoiyning mazkur g‘azalida, asosan, tazod sana’ati yetakchilik qilib, undan tashqari quyidagi badiiy san’atlar ham shoir poetik maqsadi ifodasi uchun xizmat qilgan.

T/r	She’riy san’atlar	Bayt	Qo‘llanilgan so‘z
1.	Tazod	Bu fano dayrin baqosiz erkanin to angladim, El surudi ishrati motam fig‘onidur manga	Fano – baqo, Surud – motam, Ishrat – fig‘on
2.	Talmeh	To o‘qubmen ishq harfin dars-u takror-u sabaq Vomiq-u Farhod-u Majnun dostonidur manga	Vomiq, Farhod, Majnun
3.	Tashbeh	Muztaribmen charx yanglig‘kim, nujumi tiyradin Tanda har kun yuz tuman dog‘i nihonidur manga.	Charx yanglig‘kim

[1] Navoiy asarlari lug‘ati. Tuzuvchilar: P.Shamsiyev va S.Ibrohimov. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1973. – B. 100.

[2] https://kh-davron.uz.

4.	Husni ta'lil	Javr-u zulmung garchi o'lmaklik nishonidur manga, Chunki sendindur hayoti jovidonidur manga.	Hayoti jovidon
5.	Istiora	Ey Navoiy, voizu firdavsi a'lo zikrikim, Bog'i xuld ul huri paykar ostonidur manga.	Firdavsi a'lo, bog'i xuld, pari paykar

Mazkur g'azalning har bir baytida oshiqning ruhiy olamida kechayotgan kurashlar nafs bilan mujohada, fano va baqo maqomlari kabi tasavvufiy tushunchalar o'zining chuqur mazmuni bilan namoyon bo'ladi. Shoir hayotning foniyligi, dunyo lazzatlarining vaqtinchaligi, haqiqiy baxt esa ilohiy ishqda ekanligi haqidagi g'oyani badiiy barkamol misralar orqali isbotlaydi. G'azal yakunida Navoiy fano va baqo sirlarini anglaganini, dunyoning shukuh va shodliklari aslida motam kabi foniy ekanini ta'kidlaydi. Shu tariqa g'azal nafaqat oshiqning shaxsiy izhori, balki insonning ruhiy kamolot sari yo'li, ma'rifat bobida ochilgan ramziy haqiqati sifatida ham qimmatlidir.

Rezyume. Alisher Navoiy lirikasi – cheksiz hayrat olami. Shoirning ishq va oshiqlik, olam va odam, fano va baqo, tabiat va jamiyat, hayot va o'lim, yovuzlik va ezgulik, iymon va e'tiqod, zulm va adolat kabi tushunchalar poetik talqin etilgan g'azallari olti asrdan beri muxlislar va ilm ahlining diqqat markazida. Nazm durdonalari shu qadar chuqur falsafiy va kuchli hayotiy mazmunga ega-ki, ularni tahlilu talqin etish kishidan katta ruhiy va ma'rifiy tayyorgarlikni talab etadi. Maqolada ulug' shoirning «Badoye' ul-vasat» devoni tarkibiga kiritilgan «Javr-u zulmung garchi o'lmaklik nishonidur manga» deb nomlanuvchi g'azali tahlil qilingan.

Resume. Alisher Navoi's lyrics are an amazing world. For six centuries, the focus of fans and scholars has been the poet's poetic notions of love and love, peace and man, nature and society, life and death, evil and good, faith and faith, oppression and justice. Masterpieces of poetry have such profound philosophical and life meaning that great spiritual and spiritual preparation is required to analyze and interpret them. The article analyzes the gazelle of the great poet «Badoe' ul – Vasat», known as «Jawr - u zulmung, although this is a sign of eternity».

Резюме: Лирика Алишера Навои – бесконечно удивительный мир. На протяжении шести столетий в центре внимания поклонников и ученых были поэтические представления поэта о любви и лирическом герое, мире и человеке, природе и обществе, жизни и смерти, зле и добре, вере и вере, угнетении и справедливости. Шедевры поэзии имеют настолько глубокий философский и жизненный смысл, что для их анализа и интерпретации требуется большая духовная и просветительская подготовка. В статье проанализирована газель великого поэта из дивана «Badoye' ul-vasat», известная под названием «Javr-u zulmung garchi o'lmaklik nishonidur manga».